

Колісник О.В.,

канд. юрид. наук, старший науковий співробітник,

асистент кафедри цивільного процесу

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ МАЛОЗНАЧНОСТІ СПРАВ

Запроваджена змінами від 15 грудня 2017 р. новела ЦПК щодо малозначності справ викликає багато дискусій, заперечень і зауважень, знаходить як підтримку в наукових колах, так і певну критику.

Аналіз статей 19 і 274 ЦПК дає можливість зробити висновок про те, що не зовсім чітко розмежовуються малозначні справи та справи незначної складності, тому що в ч. 4 ст. 19 ЦПК вони використовуються як окремі категорії справ, які розглядаються в порядку спрощеного позовного провадження, а вже у ч. 6 ст. 19 ЦПК сутність малозначних справ розкривається через справи незначної складності, які визнаються судом малозначними, проте з деякими винятками. При цьому зміст і сутність «справ незначної складності» залишається не розкритою.

Отже, є: законодавчо встановлений критерій малозначності – це справи з ціною позову до 100 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, а також умовно визначений законодавством критерій – від 100 до 500 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, який поєднано з розсудом суду.

Водночас у ст. 274 ЦПК серед справ спрощеного позовного провадження окреслюються лише малозначні справи, без зазначення справ незначної складності. Дивним є й те, що до справ, що мають розглядатися за правилами спрощеного позовного провадження, законодавець відносить справи, що виникають з трудових відносин; справи про надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, хто проживає окремо від дитини, у якого відсутня заборгованість зі сплати аліментів та якому відмовлено другим із батьків у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд, проте не називає їх малозначними. Особливо звертає на себе увагу перелік справ, які можуть вирішуватися виключно в загальному позовному провадженні – справи, що виникають з сімейних відносин, але чому, наприклад, справа про розірвання шлюбу стає, умовно кажучи, складною, а спори про стягнення аліментів та поділ майна подружжя такими, що заслуговують на спрощений порядок вирішення.

Серед фільтрів касації визначено саме «малозначність справ», а не їх групову належність до справ спрощеного позовного провадження. Але хіба питання виїзду дитини за кордон не можна визначити як малозначне? Формально виходить, що і ці справи, і справи, що виникають з трудових відносин, і певні категорії сімейних справ, не підпадаючи під ознаки «малозначних», заслуговують на касаційний перегляд.

У п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК передбачено, що не підлягають касаційному оскарженню судові рішення у малозначних справах, окрім випадків, якщо касаційна скарга стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики (пп. а) або справа становить значний суспільний інтерес або має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу (пп. в). Аналіз цієї норми дає можливість говорити про «широке тлумачення процесуальних норм», про дискреційні повноваження Верховного Суду, про неоднозначність у розумінні «малозначні справи» і «спрощене

позовне провадження». Отже, незважаючи на значне обмеження доступу до касації, у законі встановлено виняток для рішень навіть у малозначних спорах, якщо у касаційній скарзі постають питання права, що мають фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики. У цілому можна підкреслити, що законодавець взяв за критерій малозначності ціну позову. Водночас, беручи до уваги підстави для касаційного перегляду, можна допустити, що автоматично не вважаються малозначними справи, які мають «значний суспільний інтерес» або «має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу». Зазначені критерії сприймаються як неоднозначні та доволі оціночними. Не менш суб'єктивною є й підстава для касаційного перегляду, передбачена у пп. г) п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК – «суд першої інстанції відніс справу до категорії малозначних помилково», яка фактично залишає «останнє слово» щодо віднесення справи до категорії малозначних за Верховним Судом.

Як зауважують окремі науковці, напрацювання критеріїв віднесення справ до малозначних має здійснити судова практика при застосуванні нового ЦПК, після чого можна буде стверджувати про ефективність цього інституту процесуального права [1]. Проте якою ціною? Шляхом нівелювання одних справ (недопуску їх до касації) і досить суб'єктивного допуску інших. На думку С. Глущенко, запровадження касаційних «фільтрів» фактично дає можливість Верховному Суду розглянути будь-яку справу, в якій наявні три види інтересів: держави, суспільства та особи [2].

Спірні правовідносини, які виникають при розірванні договору довічного утримання за ініціативою відчужувача, є тісно пов'язаними з особою, тому, здавалося б, враховуючи положення ст. 515 ЦК (заміна кредитора не допускається у зобов'язаннях, нерозривно пов'язаних з особою кредитора, зокрема у зобов'язаннях про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю), а також ст. 1219 ЦК (не входять до складу спадщини права та

обов'язки, що нерозривно пов'язані з особою спадкодавця), правонаступництво у такій справі, відкритій ще до смерті відчужувача, не допускається. Проте, у Постанові Верховного Суду України від 25 грудня 2013 р. висловлена діаметрально протилежна правова позиція: «Оскільки позов про розірвання договору довічного утримання та визнання права власності на квартиру за відчужувачем пред'явлено за життя, факт смерті відчужувача до вирішення справи судом допускає правонаступництво у спірних правовідносинах». У зв'язку з викладеним, постають питання: чи можна відносити дану категорію справ до малозначних та чи має вона вирішуватися в порядку спрощеного позовного провадження? Або такі справи умовно можна віднести до справ щодо спадкування, щодо яких визначено, що вони розглядаються в порядку загального позовного провадження? На нашу думку, питання правонаступництва у таких справах має фундаментальне значення для формування судової практики, а також має суттєвий суспільний інтерес, тому не можуть бути віднесені до малозначних, а значить повинні стати об'єктом касаційного перегляду.

У цивільній справі № 640/12834/16-ц (н/п 2/640/2972/16) про стягнення матеріальної та моральної шкоди, заподіяної внаслідок ДТП, як преюдиційна використана постанова Київського районного суду м. Харкова від 12.11.2015 р., якою, на думку судді, встановлена вина велосипедиста, який, порушив вимоги п.13.1 ПДР України, не дотримавшись безпечної дистанції та безпечно-го інтервалу руху. Проте, у резолютивній частині самої постанови про адміністративне правопорушення суд приходить до висновку про малозначність вчиненого адміністративного правопорушення та вважає можливим звільнити велосипедиста від адміністративної відповідальності, обмежившись усним зауваженням. Рішенням у цивільній справі присуджено стягнути з велосипедиста, який допустив зіткнення з автомобілем і пошкодив його, 15000 грн матеріальної шкоди та 2000 грн моральної шкоди. До того ж, суд поси-

лався на ч. 5 ст. 1187 ЦК України (особа, яка здійснює діяльність, що є джерелом підвищеної небезпеки, відповідає за завдану шкоду, якщо вона не доведе, що шкоди було завдано внаслідок непереборної сили або умислу потерпілого), визнаючи таким чином велосипед джерелом підвищеної небезпеки, хоча це питання є досить спірним, але водночас має фундаментальне значення для практики, оскільки відповідальність власника джерела підвищеної небезпеки настає незалежно від вини, в інших випадках відповідальність за завдану шкоду настає на загальних підставах, тобто необхідно встановити склад правопорушення.

Формально ж, згідно ЦПК, така справа є малозначною. Однак фактично є підстави для допуску такої справи до касаційного перегляду за трьома аспектами: 1) які правові наслідки має звільнення від адміністративної відповідальності за малозначністю правопорушення – особа визнається винною, проте звільняється від накладення адміністративного стягнення, чи особа є невинуватою, а отже вину як підставу цивільно-правової відповідальності ще треба довести; 2) як саме тлумачити ч. 6 ст. 82 ЦПК щодо преюдиційності фактів, встановлених у постанові про адміністративне правопорушення, – вважаються встановленими дії (бездіяльність) та вчинення їх певною особою чи, окрім цього, вважається встановленою ще й вина певної особи; 3) чи є велосипед джерелом підвищеної небезпеки, оскільки від цього залежатиме необхідність доведення вини заподіювача шкоди (велосипедиста).

Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що однією з нагальних наукових проблем є вироблення не якихось уявних та умовних, а цілком конкретних критеріїв малозначності справ, прив'язаних не лише до ціни позову, а й до сутності спірних правовідносин. Вироблення судовою практикою підходів щодо малозначності спорів може мати такий негативний наслідок, як залишення поза увагою важливих, фундаментальних питань правозастосування, які формально поки що не підпада-

ють під визначену ціну позову. Тому теоретичне підґрунтя у досліджуваній сфері має бути вдосконалене шляхом визначення відкритого, більш широкого, конкретного переліку малозначних справ, а також шляхом синхронізації категорій «малозначні справи» та «справи спрощеного позовного провадження».

1. Гулько Б. Малозначні справи у практиці Верховного Суду. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/116476-maloznachni-spravi-u-praktitsi-verkhovnogo-sudu-a6167e>
2. Гущенко С. Касаційні фільтри – обмеження доступу до суду чи процесуальна економія? URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/105392-kasatsiyi-filtri-obmezheniya-dostupu-do-sudu-chi-protsestualna-ekonomiya>